Милица М. Алексић[1]
Универзитет у Нишу
Педагошки факултет у Врању[2]
Катедра за језике и књижевност

УДК 821.163.41.09 Црњански М.
https://doi.org/10.46630/ish.12.2026.02

БАНАТ МИЛОША ЦРЊАНСКОГ

Корпус рада чине мање познати текстови Милоша Црњанског о Банату, који се жанровски могу одредити као есеји или коментари, али садрже још и црте путописа. Полазећи од њихове жанровске хибридности, у раду је сагледана поларизована слика Баната, од идеализоване до социјално-критичке и од предратне до послератне. У грађењу такве слике Баната најзначајније место заузимају дескрипција предела и колективни портрет Банаћана. Градови о којима Црњански пише јесу Темишвар, Бечкерек (Зрењанин), Вршац, Кикинда и Жомбољ. Нарочита пажња у раду усмерена је на период Црњансковог живота у Темишвару 1896–1912, те утицај овог града, као и читавог Баната, на сазревање и обликовање Милоша Црњанског на личном и књижевном плану.

Кључне речи: Милош Црњански, есеј, коментар, Банат, Темишвар.

Увод

Везе српског књижевника Милоша Црњанског (1893–1977) са Банатом почињу давно пре његовог рођења јер су се, како он и сâм пише (Црњански, 2019: 171), његови преци већ у 17. веку доселили у Итебеј у Банату из оближњег села Црња. Црњансков деда преселио се из Итебеја у Иланчу (данас Иланџу), добивши тамо свештеничку службу и оженивши се свештениковом ћерком. Пишчев отац Тома био је писар; након смрти прве жене службом је био премештен у Чонград у Мађарској, где се оженио по други пут и добио сина – потоњег великог књижевника, Милоша Црњанског. Упркос рођењу у овом мађарском граду, Црњански је себе сматрао Банаћанином; Банат је уткан како у дескриптивне сегменте романа попут *Сеоба* и *Дневника о Чарнојевићу*, тако и у есеје или коментаре које је Црњански двадесетих година XX века објављивао у дневним листовима *Време* и *Политика*[3], међу

[1] milicaa@pfvr.ni.ac.rs

[2] Рад је настао у оквиру пројекта *Истраживање културе и историје Срба у Румунији*, који се одвија под окриљем Центра за научна истраживања и културу Срба у Румунији при Савезу Срба у Румунији.

[3] Почетком 1923. године Црњански је постао сарадник *Политике*, чиме почиње његова новинарска каријера. Горана Раичевић (2021: 208) бележи да је новинарски позив Црњански волео више од наставничког, и то углавном због путовања.

којима издвајамо текстове: „У доњем Банату", „На банатској равници", „У обећаној земљи", „Бечкерек", „Даћа у Кикинди", „Село и Кикинда", „Швабе и Мађари" и друге.

Ови текстови дуго су били на маргини Црњансковог дела, засењени романима, поезијом и путописима. Године 1989. објављено је прво њихово издање, под насловом: *О Банату и о Банаћанима*, да би 1995. оно било допуњено од стране приређивача Стојана Трећакова. Осврћући се на бројност радова и студија посвећених Милошу Црњанском, Милорад Грујић (2019) указује на парадокс да готово нигде није писано о Црњансковим текстовима о Банату, што ове текстове чини неправедно скрајнутим и маргинализованим и отвара потребу за новим њиховим читањем и проучавањем.

Жанровски статус текста

На самом почетку научног истраживања Црњанскових текстова о Банату намеће се питање њихове жанровске одређености. Они би се могли одредити и као репортаже и као есеји[4], али се неретко граниче и са путописом, док их сâм Црњански одређује као коментаре[5]. Таква сложеност текстова чини да Црњансков авангардни есеј можемо читати као „*мултижанр*, или чак неку врсту наджанровског облика" (Раичевић, 2005: 6). Слободан Ж. Марковић (2004), ипак, указује на одступање ових текстова од форме коментара, који имплицира постојање неког примарног текста и успоставља интертекстуалне везе са њим. Такви текстови јесу: „Објашњење *Сумагре*", „Коментар уз *Пролог*", „Коментар уз песму *Јадрану*" и слични текстови[6], али нису и текстови о Банату: „Небо Баната", „На банатској равници", „У обећаној земљи", „Темишвар" (I–V) и њима слични. У њима аутор, без присуства неког ранијег, примарног текста, пише о Банату са непосредног путовања, тако да они садрже још и елементе путописа, уз неизоставне топосе пута и сусрета, као и навика и менталитета људи. Ови текстови, такође, као есеји, поседују и ауторово промишљање живота и друштвених питања и појава, тако да су изразити носиоци субјективизма као „неизречене потребе објашњења нечега што песник носи у себи" (Марковић, 2004: 151). А то је љубав према Банату.

[4] Међу бројним дефиницијама и одређењима есеја као књижевно-научне врсте, сматрамо да је најближе одређење Црњансковог текста оно које даје Драгиша Живковић (2001: 203), као „kraći sastav koji diskurzivno izlaže neko pitanje života, morala, politike, umetnosti ili nauke u prozi koja nosi izrazit pečat autorovog misaonog i stvaralačkog temperamenta i koja se živo i neposredno obraća obrazovanom čitaocu".

[5] Неке од њих објавио је у оквиру књиге *Итака и коментари* 1959. године.

[6] Вид. више у: Црњански, 1993.

Банат и Србија

Љубав је „у његовој [Црњансковој, прим. М.А.] визији увек спајала Банат и Србију" (Павковић, 2006: 17). Банат као географски простор и део Србије, Румуније и Мађарске, за Црњанског значи део идентитета – не само у смислу порекла, већ у смислу обликовања личности, те менталитета људи који тамо живе. Најлепше је о Банату он писао у својој песми у прози „Апотеоза", у којој наздравља „пијану чашу Банату" и глорификује лепоту Баната кроз описе предела, а пре свега, кроз честитост и јунаштво Банаћана. Слика Баната код Милоша Црњанског тако је и у овом, као и у другим текстовима, у највећој мери обликована путем дескрипције предела и путем колективног портрета Банаћана, као и оних појединаца који су у Црњансковом сећању оставили трага према некој својој необичној особини или судбини.

Градови Баната о којима он пише јесу: Темишвар, Зрењанин (Бечкерек), Жомбољ, Кикинда и Вршац, а њима се придружују и есеји о манастиру Месићу и селу Долову. При томе, ваља имати на уму да Црњански пише о њима након Првог светског рата и да је ратно искуство[7] учинило да је и слика Баната у овим текстовима грађена готово увек уз поређење пре и после рата. Са горчином и критиком Црњански је писао о аграрној реформи[8] и лошој послератној политици, о негативној слици монаштва, а ту су и друге актуелне теме оног времена, попут протокола из 1923. према коме је град Жомбољ заједно са још неколико села предат Румунији, којој припадају и данас, а заузврат је тадашњој Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца дато неколико места насељених Србима. Црњансков критички отклон према ондашњим друштвеним и политичким питањима чини слику Баната социјално-критичком у времену приповедања, док евоцирање прошлости, неких мирнијих и срећнијих времена од пре рата доноси ноту идеализације и тихе носталгије. „Свршено је са војвођанском прошлошћу, сав тај свет сељака, трговаца, ђака, хучи према Београду. Доста је било пет година да се погорди, исправи, измени" (Црњански, 2019: 23), рећи ће он са жаљењем и некаквом притајеном љутњом према свему ономе што је изменио рат.

Лепоту Баната Црњански види у прошлом начину живота, у старинском начину свадбовања и другим облицима јавног живота, попут пијаца, вашара и црквених слава, на којима чак ни туче нису биле реткост, али је

[7] Први светски рат затекао је Милоша Црњанског као дваадесетједногодишњег студента филозофије, када је мобилисан у Галицију да се бори против Србије. Неделку и Чолевић (2019: 330) примећују да је „трауматично искуство из Првог светског рата преобразило његово естетско биће и можда је управо зато већина његових књижевних ликова са војном каријером, а бол због страдања 'на туђ рачун', повратак из рата, побуна војника и варљива катарза повратника његове непресушне теме".

[8] Након Великог рата земља је одузимана од велепоседника и дељена је сиромашнима, који ни са том малом, добијеном земљом не би могли да се прехране, док су некадашњи земљопоседници свакако били на огромном губитку.

било некаквог другачијег заједништва и срчаности. Есеј „Даћа у Кикинди" управо и почиње обраћањем имплицитног аутора наратеру као „енкодираном знаку пријема приповедачевог наратива" (Бојанић Ћирковић, 2020: 69), са позивом да се емоционално и ментално измести у нека ранија, лепша времена: „Стићи у Кикинду возом то је сасвим обична ствар; да *бисте* је *упознали*, *треба* у њу *да идете* колима, у сватове" (Црњански, 2019: 106; курзив М.А). Ово је видљиво у препознатљивој ТИ-форми, као непосредном позиву на повратак старинском начину живота, или да се барем на тренутак, у пролазу, на путовању, дух таквог времена осети.

Да старински начин живота у Банату није у потпуности напуштен и одбачен показује Црњансков есеј „Вршац II". У њему је приказана слика јавног живота Банаћана као најбољи одраз њиховог колективног менталитета:

> „А душа нарочитог Вршца, брбљивог и веселог, Вршца Стерије Поповића, прође сваки дан од пијаце до гробља. Можете је сагледати ако мало пораните. Прво се Вршац пробуди и изнесе своје страшне јастуке и јоргане да се изветре. После оде на пијацу и накупује огромне череке, кромпире, батаке и зеља. Ту се сазна ко се венчава, коме се родило, ко је у другом стању, ко даје парастос и пошто литар белог а пошто црног. Затим се говори о калдрми и у Вршцу" (Исто: 145).

Банат, поред људи и њихових навика, свакодневице и обичаја, чине и сви предели и крајолици, којима се Црњански диви, глорификује их и неретко антропоморфизује. Персонификација иде у прилог уметничком доживљају и анимистичком погледу на свет, управо због огромне љубави коју аутор осећа према Банату. Тако ће он за банатско небо рећи да „дрхти" (17), а за Кикинду да су „огромне […] њене ноге и руке. Загрлила је земљу и рађа своју децу, чије су љубави и патње, добро и зло, све по пола хвата" (125). Плодна банатска земља поистовећена је са женом која рађа, јер су и Банаћани и све засађене биљке њена деца – она их рађа и храни, а и Банаћани осећају готово љубавничку страст према земљи коју обрађују, не марећи за политику ни за било шта друго. Та скопчаност са земљом, са својим коренима и радом важна је црта колективног лика Банаћана у Црњансковим есејима. Војник повратник у „Апотеози" најпре ће упитати да ли жито ниче, јер је то основно егзистенцијално питање свих Банаћана, а имплицитни аутор рећи ће да и жене у Банату миришу на жито, управо као да су њихов карактер и судбина одређени банатском земљом и свиме што им она даје.

И сâм Банат персонификован је, као „сав жут и румен од кукуруза и *ужасно угојен* […]" (Исто: 94; курзив М.А.) најесен. Јесен је годишње доба када је Банат најлепши, због раскошних боја и сласних плодова. Аутор је импресиониран јесењим сликама и фатаморганама које би му се указивале у зору на пољима током путовања тамошњим друмовима[9]. По лепоти он по-

[9] На важност друмова у делу Милоша Црњанског – у поезији, али и у прози – указао је Драгиша Витошевић (1972).

себно издваја Вршац, као најлепши део Баната и као „збирку модрих кровова, између зелених жбунова дрвећа, на коју облаци простиру велике сенке" (Исто: 143), а путник ће читав Банат моћи да сагледа ако се само попне на вршачку кулу.

Иако потпуно очаран банатским пределима и заљубљен у њих, он ипак настоји да објективно, без идеализације, прикаже паланачки менталитет Банаћана, њихове ситне мане, попут свађе супружника због штедње, или примања мита од стране чариника и слично. Он осећа промене у менталитету Банаћана након Великог рата: „Полако се мењају Банаћани. Ослобођење им је пало као цигла на главу, слобода им је донела неки тихи стид, па ћуте, трпе и раде" (Исто: 22). Положај Кикинде у економском и политичком смислу посебно је, како он запажа, промењен након рата, јер је са губитком Жомбоља она постала погранична варош која је „нервозна и замишљена", а не више, као пре рата, „један велики, српски трбух, набубрена на сред Баната и навикла да друге вароши имају шаренило и фини састав нервних органа, док она жваће и рађа, тако да је оставила другима да пате и изумиру, са својим празним црквама и малокрвним породицама" (Исто: 113). Чак се и у дескрипцији предела, дакле, осећа Црњанскова меланхолија човека после рата као велика тема целокупног његовог дела. Рат није променио само човека, већ и друштво и земљу у целини, јер се читав свет, суматраистички, осећа као целина, а градови и предели у уметниковој свести антропоморфизовани су, тако да и они после рата пате и тугују једнако као људи.

Однос према Другом

Однос имплицитног аутора Црњанскових текстова о Банату према Немцима и Мађарима као Другима заснован је на властитом искуству, суживоту са људима различите националности у Темишвару, и то тако да је „naučen da, poštuje 'svoje', a 'imuniziran' Drugošću barem do mere kurtoazne građanske tolerancije" (Košničar, 2015: 134). У есеју „Швабе и Мађари" Црњански пише о швапским селима код Сечња као уредним, плодним, у обиљу хране и јесењег вина, а о њиховим женама и девојкама као слободоумним и изван морализаторских осуда због ванбрачне деце. О варошким Швабама он ће, ипак, рећи да су уображени и дрски. Нарочито је ксенофобија према њима изражена у тексту „Жомбољ на точковима", где аутор запажа саможивост Шваба у Жомбољу, као и њихову равнодушност према послератном хаосу и беди, као да их се нимало није тицало ни то што Жомбољ постаје румунски ни то како се живи у њиховој домовини: „Покушао сам да видим како одјекује у њиним душама ужасна беда Немачке, изумирање и патње. Рекли су ми да су им деца тамо на школама и да су дали неке прилоге, али тако флегматично. По кућама у богатству, они су сасвим одвратни. Једу и пију, и

то је све" (Црњански, 2019: 96).

Није са више симпатија Црњански писао ни о Румунима, истичући у есеју „Вршац II" да је међу Вршчанима присутно поштовање према Румунима, али уз изражену културолошку дистанцу, чак и када је реч о догађајима попут смрти: „Румуни немају свога гробља, па кад који умре, румунски свештеник допрати га до гробљанских врата. Ту га преузме српски поп. Не дају они влашком попи у наше гробље, знају они с ким имају посла. 'Тако су нам и манастире узели', кажу" (Исто: 150). Колективна негативна представа о Другом благо је пребојена хумором, боље речено подсмехом имплицитног аутора према конзервативности српских породица онда када би било речи о браковима са Другима: „А тек љубав. Колико комичних драма у породицама, кад се хтело женити Влаињом или Јеврејком. Гледали су га као робијаша. Настала је општа жалост и глас о томе ширио се далеко. Писало се чак онима, који су били у бањи Мехадији на лечењу" (Исто: 82).

Ауторово искрено саосећање са оним је Србима који су у туђини[10] и који су, као такви, малобројни и осуђени на изумирање. „Села тону у туђину и изумиру" (Исто: 62), с тугом ће рећи о српским селима око Темишвара, у којима је процес румунизације већ тада постајао интензиван. Црњански Епархију види као главну снагу српског народа, као најстабилнији стуб очувања српског идентитета, али због негативних њених представника, огрезлих у неморал и раскалашност, Епархија у оно време није могла имати снагу тако потребну српском народу у дијаспори. То је оно што Црњанског веома боли, јер су његове везе са Темишваром биле дубоке и важне у обликовању његовог идентитета.

Темишвар

Породица Милоша Црњанског сели се из Чонграда у Темишвар 1896. године јер је Црњансков отац Тома службом био премештен у овај град (Степанов, 2014: 37). У есеју „Темишвар I" аутор приповеда о безбрижном и радосном детињству проведеном у Темишвару, о прескакању јаркова, скитњи сокацима након школе и несташном хватању жаба. Прва четири разреда основне школе изучио је код учитеља Душана Берића[11], у Српској основној вероисповедној школи, поред Саборне цркве, а преко пута католичке катедрале, у самом центру Темишвара. Због удаљености од места становања, Црњански је током зиме становао код свог учитеља, у истој згради у којој је

[10] У разговору са Бранимиром Ћосићем (2010: 63–64) Црњански је, наглашавајући тегобност положаја у туђини, рекао: „Зато ја препоручујем као претходну школу сваког књижевника: туђину. У туђини се смирује и постаје чист."

[11] Свог учитеља Берића сећао се као веома доброг и благог према свој деци, заљубљеника у књижевност, али приватно врло несрећног, тако да је живот окончао самоубиством.

била и школа. Потом је Гимназију учио код католичких фратара. Како сâм каже, до смрти оца (до свог петог разреда Гимназије) био је осредњи ђак, а потом је постао један од најбољих. Приватно је учио сликарство и енглески језик, а у то време у сомборском дечјем листу *Голуб* објавио је своју прву песму, „Судба".

Пред одлазак из Темишвара 1912. саставио је читаву збирку песама, писаних од детињства, и послао их уреднику *Босанске виле*, али му је од свих песама била штампана само једна, „У почетку беше сјај". И уопште, за те своје прве песничке покушаје он не без самоиронијe и самокритике каже: „То су биле, углавном, несвесне имитације великих песника, и наших родољубивих песама. Тандара, мандара" (Црњански, 2019: 58). Па ипак, ти слаби детињи покушаји били су пионирски кораци у књижевном раду потоњег великог српског песника и прозног писца, који су означавали – ако не високу уметничку вредност – а оно барем истинску љубав према књижевности већ од најранијих дана.

Темишвар је, отуда, играо важну улогу у формирању Милоша Црњанског као потоњег књижевника. Као стециште различитих култура, он је код њега васпитавао љубав према своме и поштовање према туђем, као корен идеје о суматраизму: „Најчешћи вид успостављања суматраистичких аналогија врши се на релацији туђина – завичај. Завичај је увек полазиште путописца које у великој мери (психолошкој, историјској, културолошкој) одређује виђење новог простора и нове културе. Путописац Црњанскових путописа, без обзира куда путује, непрестано самерава страни простор са завичајним простором, који му је регулатива свега новог виђеног и доживљеног" (Јаћимовић, 2009: 118). Црњански пише о две слике Темишвара: Темишвару мађарских племића, али и оном другом,

> „коме је моја породица и душом и телом припадала тада. То је био Темишвар Срба, остатака остатака, варош стара, умируħа, фанатична, верска. Диаспора, као и Темишвар Јевреја.
> Тај Темишвар био је срастао са Темишварем туђина, као два сијамска близанца, али окренута леђима. У том нашем Темишвару бранила се свака српска кућа, као барикада. А на свој начин, није та борба била ни без социјалних додатака и узрока" (Црњански, 2019: 56).

Како бележи Јована Касаш (2020: 165–166), Срба је у Темишвару уочи Првог светског рата већ било знатно мање и они су живели у Темишвар-Граду и предграђима Мехала и Фабрика. Живот Срба о празницима давао је нарочиту атмосферу овим просторима, кроз ускршњу поноћну литију која би обилазила град, или кроз обележавање Духова, Великог петка и других великих празника. О времену пре рата Црњански пише са носталгијом какву буди једино детињство, да би, насупрот томе, са великом горчином писао о духовницима после рата, какав је био архимандрит Стефан Николић, у есеју „Кад се Високопречасни разузури" из 1925. (касније прештампаном

под насловом: „Темишвар IV”). Управо лоше, похотне и похлепне духовнике аутор види као узрок губљења српског идентитета у Темишвару: „Тако изумиру наши стари крајеви, око Темишвара, где је јесен увек тако лепа и где служба божија и мирис тамјана у цркви остаје једина веза са лепом брдовитом, старом Србијом. Где је црква и православље српско фина и болна утеха и Бог једини смисао у страшном хаосу свега тога, што се са нашим народом догађа” (Црњански, 2019: 75).

После рата је Црњански само још једном свратио у Темишвар, 1918. године, путујући из Новог Сада у Иланчу код своје мајке. На том путовању сусрео се са собом и Темишваром сасвим другачијима, доживљавајући себе као џина који „неспретно хода између лилипутански малих кућа што носе све његове детиње успомене” (Раичевић, 2021: 118). Деловаће му патетично, смешно и усиљено певање неких непознатих људи на станици: „Ој, Србијо, мила мати”. Ратно искуство битно је променило Црњансков однос према темишварским просторима детињства, али и према људима и животу самом.

Закључак

Банат је имао важну улогу у животу и делу Милоша Црњанског. Пре свега, то су банатска места Иланча, као родно село његовог оца, и Темишвар, као град у коме је потоњи велики писац провео детињство и рану младост (од 1896. до 1912). Школовање и живот у мултикултуралном простору обликовали су Црњансков однос према Другом, који ће бити видљив и у његовом књижевном делу, док ће ратно искуство променити и његов однос према просторима детињства и унети меланхолију и у његов живот и у његово дело. У есејима о Банату, објављиваним двадесетих година у периодици, јако је изражена граница између онога пре и после рата. Црњански је са путовања писао о Бечкереку (Зрењанину), Темишвару, Вршцу, Кикинди, Жомбољу, о банатској равници. Дескрипција Баната, уз глорификацију његове лепоте, чини слику Баната идеализованом, док ауторова запажања о друштвеним проблемима попут аграрне реформе и негативним појавама у црквеном и политичком животу оног времена обликују социјално-критичку слику Баната.

Живот у Банату и путовања банатском равницом несумњиво су значили важно искуство за Милоша Црњанског и обликовали га као човека и уметника. Можда је о његовим везама са Банатом најбоље запажање изнео Васа Павковић (2006: 24), бележећи како је Црњански једном рекао да „без виђених и запамћених слика мочвара око Панчева никада не би написао *Себе*. Можда у тој реченици, у том низању фатаморгана, лежи најсуштаственија спона великог писца са равницом коју оивичава Дунав”. А есејима је Црњански најпотпуније изразио своје импресије банатском равницом.

Извори

Црњански, 1993: М. Црњански, *Лирика Итаке и коментари*. Београд: БИГЗ – Српска књижевна задруга.

Црњански, 2019: М. Црњански, *О Банату и о Банаћанима*. Прир. Стојан Трећаков. Ново Милошево: Банатски културни центар.

Литература

Бојанић Ћирковић, 2020: М. Бојанић Ћирковић, *Читалац у науци о књижевности: од антике до савремених теорија читања*. Ниш: Филозофски факултет.

Витошевић, 1972: Д. Витошевић, Послератна авангарда и Милош Црњански, у: *Књижевно дело Милоша Црњанског*: зборник радова. Београд: Институт за књижевност и уметност – Београдски издавачко-графички центар, 5–53.

Грујић, 2019: М. Грујић, Милош Црњански, Банаћанин. Поговор у: Милош Црњански, *О Банату и о Банаћанима*. Ново Милошево: Банатски културни центар, 187–215.

Živković, 2001: D. Živković, *Rečnik književnih termina*. Banja Luka: Romanov.

Јаћимовић, 2009: С. Јаћимовић, *Путописна проза Милоша Црњанског*. Београд: Учитељски факултет.

Касаш, 2020: Ј. Касаш, Свакодневни живот Срба у Темишвару пре и након завршетка Првог светског рата, у: *Исходишта*, бр. 6, 163–172.

Košničar, 2015: S. M. Košničar, Aspekti Drugosti u ranom putopisnom diskursu Miloša Crnjanskog o banatskim Švabama u svetlu potestarne imagologije, u: *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, knj. XL/ 1, 129–149.

Марковић, 2004: С. Ж. Марковић, *Српска књижевност између два светска рата: појаве, писци и дела*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност Србије.

Неделку, Чолевић, 2019: О. И. Неделку, Л. В. Чолевић, Дух српске модерне у Темишвару Тодор Манојловић и Милош Црњански, у: *Исходишта*, бр. 5, 327–343.

Павковић, 2006: В. Павковић, *Поглед кроз прозу: есеји о српским прозаистима XX века*. Нови Сад: ДОО Дневник – новине и часописи.

Раичевић, 2005: Г. Раичевић, *Есеји Милоша Црњанског*. Нови Сад – Сремски Карловци: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.

Раичевић, 2021: Г. Раичевић, *Агон и меланхолија: живот и дело Милоша Црњанског*. Нови Сад: Академска књига.

Степанов, 2014: Љ. Степанов, Црњански у Темишвару, у: *Црњански у Темишвару: зборник радова са тематског скупа одржаног у Темишвару 11–12. октобра 2013*. Темишвар: Савез Срба у Румунији, 37–51.

Ћосић, 2010: Б. Ћосић, *Десет писаца – десет разговора*. Београд: Admiral Books.

Milica M. Aleksić

THE BANAT OF MILOŠ CRNJANSKI

Summary

The corpus of this paper consists of lesser-known texts by Miloš Crnjanski about the Banat region, which can be generically classified as essays or commentaries, but also contain elements of travel writing. Starting from their generic hybridity, the paper analyzes a polarized image of Banat — ranging from idealized to socially critical, and from pre-war to post-war representations. In the construction of such an image of Banat, the most significant roles are played by the description of landscapes and the portrayal of the collective character of the people of Banat. The cities Crnjanski writes about include Timișoara, Bečkerek (Zrenjanin), Vršac, Kikinda, and Jimbolia. Special attention in the paper is devoted to the period of Crnjanski's life in Timișoara (1896–1912), as well as to the influence of this city — and of Banat as a whole — on the personal and literary development of Miloš Crnjanski.

Keywords: Miloš Crnjanski, essay, commentary, Banat, Timișoara.